

Jaarverslag 2015-2016

Bijzondere leerstoel

'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor de psychologische aspecten'

ingesteld door het

KSGV

Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid

aan de

Tilburg School of Theology

Tilburg University

Vooraf

Het KSGV – *kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid*, is een studievereniging die zich richt op de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheid. Een belangrijk streven van het KSGV is het bevorderen van een geestelijk gezonde omgang met levensbeschouwing en zingeving. Het KSGV wil deze doelstelling realiseren door studiebijeenkomsten, publicaties, onderzoek, deskundigheidsbevordering, en door het instellen en in stand houden van bijzondere leerstoelen. Het KSGV onderneemt zijn activiteiten vanuit een christelijke inspiratie.

De bijzondere leerstoel 'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de psychologische aspecten' is sinds 1 oktober 1994 in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. Marinus H.F. van Uden. Vanaf september 2009 combineert de bijzondere leerstoelhouder zijn activiteiten met die van gewoon hoogleraar Religiepsychologie aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Tilburg University. De bijzondere leerstoel was tot eind 2013 ondergebracht bij de Faculteit Geesteswetenschappen, departement Cultuurwetenschappen van de Tilburg University.

Vanaf 1 januari 2014 is de bijzondere leerstoel voor een eerste termijn van vijf jaar verplaatst naar de Tilburg School of Catholic Theology. De Commissie van Toezicht rond de bijzondere leerstoel bestond vanaf dat moment uit de leden: prof. dr. Jos Corveleyn (Katholieke Universiteit Leuven), dr. Frans Derks, voorzitter (KSGV), prof. dr. Hans Alma (Universiteit voor Humanistiek), prof. dr. Staf Hellemans (UvT) en prof. dr. Marcel Sarot (UvT).

De 'Stichting Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid' (SLGV) is belast met het verwerven en beheren van geldmiddelen ten behoeve van de leerstoel. Het bestuur van de SLGV wordt gevormd door dr. Frans Derks (voorzitter), drs. Guus van Loenen (penningmeester) en dr. Miranda Vroon-Van Vugt (secretaris). Laatstgenoemde fungeert, als studiesecretaris van het KSGV, tevens als coördinator van commissie en stichting.

Ter verwezenlijking van de doelstelling van het KSGV heeft de leerstoelhouder de onderstaande activiteiten in het verslagjaar verricht. De rol en functie van levensbeschouwing en geloof in de sector van de geestelijke gezondheidszorg blijft het eerste aandachtsveld. De leerstoelhouder richt zich met name ook op het tot stand brengen van promotieonderzoek rond het centrale thema van de leerstoel: religie/levensbeschouwing en geestelijke gezondheid.

A. Onderzoeksactiviteiten

In het kader van de leerstoel is in het afgelopen academisch jaar aan diverse onderzoeksprojecten gewerkt.

Het thema 'Religie en coping' is al langere tijd een centraal thema. De afgelopen jaren is verder gewerkt aan de ontwikkeling en inzet in diverse onderzoekingen van de zgn. Receptive Coping Scale. Deze schaal sluit aan bij de gedachten over zinvinding die reeds in de oratie uit 1996 van de leerstoelhouder werden verwoord. We zijn erin geslaagd een betrouwbaar instrument te ontwikkelen dat in staat is een vorm van religieus copinggedrag te meten dat niet direct gerelateerd is aan een traditioneel godsconcept. Het gaat om een manier van met problemen omgaan door zich vertrouwvol open te stellen voor oplossingen die zich aandienen.

In het verlengde hiervan is eerder gewerkt aan het tot stand brengen, samen met dr. Jos Pieper en dr. Hessel Zondag, van een overzichtsboek waarin ons onderzoek op het terrein van 'religious and receptive coping' van de afgelopen jaren werd bijeengebracht. Dit boek is in mei 2014 verschenen als het eerste deel van een nieuwe reeks 'International Series in Mental Health and Religion' (editor: prof.dr. Marinus van Uden) onder de titel: 'Knockin' on Heaven's Door'. Religious and Receptive Coping and Mental Health'.

Met dr. Hessel Zondag werd onderzoek gedaan naar de relatie tussen narcisme, ritualiteit en religieuze coping. Over de resultaten van dit onderzoek verschenen de afgelopen jaren enkele artikelen (waaronder: Hessel Zondag & Marinus van Uden. "My special Prayer". On Self, God and Prayer. *European Journal for Mental Health*, 2014, 3-19). In het verlengde van dit onderzoek is samen met dr. Hessel Zondag een nieuw onderzoek opgestart onder de titel 'Persoon, Zin en Spiritualiteit'. Het gaat hierbij om een grootschalig kwantitatief vragenlijstenonderzoek onder diverse doelgroepen. Instrumenten die de afgelopen jaren zijn ontwikkeld en gebruikt, worden nu hier ingezet om de diverse bevindingen uit eerder onderzoek te staven en te nuanceren. Aan de analyse en verwerking van de data is de afgelopen tijd gewerkt. Op basis van deze data zal in 2017 samen met dr. Hessel Zondag een samenvattend boek onder de titel 'Losing my Religion? Religious and Spiritual Coping in Times of Individualisation' verschijnen, als deel 3 van de "International Series in Mental Health and Religion".

Binnen het thema 'ritualiteit' werd, onder medebegeleiding van prof. dr. Paul Post, gewerkt aan het dissertatieproject (uitvoerder: dr. Laurie Faro) onder de titel 'Herinneringsmonumenten en rituelen'. In het kader van dit project werden monumenten voor rond de geboorte overleden kinderen onderzocht. Daarnaast zijn interviews gedaan onder betrokkenen rond het Ravensbrückmonument. De ambivalente betekenis van herinneringsmonumenten was het aandachtspunt in dit project. Ook werd ingezoomd op een derde monument: het Digitaal Monument van de Joodse Gemeenschap in Nederland. De dissertatie is intussen afgerond. De promotie heeft op 28 januari 2015 plaatsgevonden.

In samenwerking met prof. dr. Jos Pieper (TST) liep een dissertatieproject (uitvoerder dr. Leonie van der Valk) dat in kaart probeerde te brengen wat de betekenis is van het bidden voor hoogopgeleide Marokkaans-Nederlandse moslimvrouwen. Hoe gaan zij met problemen om en welke rol speelt bidden daarbij? De promotie heeft op 21 december 2016 plaats gevonden aan Tilburg University.

Samen met prof. dr. Wouter van Beek (Tilburg University) werd een dissertatieproject begeleid rond het thema 'Creativiteit en Wicca'. Uitvoerder is drs. Léon van Gulik. Dit

proefschrift op basis van reeds gepubliceerde artikelen zal in 2017 afgerond worden met een promotie aan de Tilburg University. De manuscriptcommissie is intussen ingesteld. De promotie staat gepand voor 31 mei 2017.

Tot slot werd samen met prof. dr. G. Glas (Vrije Universiteit Amsterdam) het plan uitgewerkt om een dissertatieproject te formuleren rond de activiteiten van de psychiater drs. Piet Verhagen, die al jaren werkzaam is in het werkveld psychiatrie en religie. De promotie zal naar verwachting eveneens in 2017 plaats vinden aan de Tilburg University.

Met diverse personen met dissertatieplannen op het terrein van religie en geestelijke gezondheid zijn verkennende gesprekken gevoerd. Zo werd gesproken met de theoloog Peter Pijpers over een proefschrift rond “Djinn en psychose”. Met de psychiater Annette Alfiero-Tombroek over “Zingeving en Ouderenzorg”. Met theologe Ria de Bruin-Van der Knaap over “Hyperorthodoxie”. En recent met klinisch psycholoog-psychoanalyticus Mohsen Edrisi over “Vasten en Religieuze Coping”.

B. Promotiebegeleidingen

In het verleden werden een elftal proefschriften onder begeleiding van de leerstoelhouder tot stand gebracht (Jos Pieper, 1988; Anke Hoenkamp-Bisschops, 1993; Hans Alma, 1998; Corja Menken-Bekius, 1998; André Mulder, 2000; Tijs Michels, 2004; Maerten Prins, 2006; Margreet De Vries-Schot, 2006; Peter de Rijk, 2010; Sjaak Körver, 2013).

Afgerond in 2015 en 2016 en in voorbereiding voor het jaar 2017 zijn thans de dissertaties (zie ook onder A):

Naam promovendus: dr. L. Faro.

Titel onderzoek: ‘Postponed monument in the Netherlands. Manifestation, context and meaning’.

Promotiedatum: 28 januari 2015.

Instelling: Tilburg University.

Promotores: prof. dr. M. van Uden, prof. dr. P. Post.

Naam promovendus: dr. L. van der Valk.

Titel onderzoek: ‘Steun zoeken bij Allah. Religiositeit, bidden en religieuze coping van Nederlandse, hoogopgeleide moslima’s van Marokkaanse afkomst’.

Promotiedatum: 21 december 2016.

Instelling: Tilburg University.

Promotores: prof. dr. M. van Uden, prof. dr. J. Pieper.

Naam promovendus: drs. L. van Gulik.

Titel onderzoek: ‘Moongazers & Trailblazers. Creative Dynamics in Low Country Wicca’.

Promotie gepland: 31 mei 2017.

Instelling: Tilburg University.

Promotores: prof. dr. M. van Uden, prof. dr. W. van Beek

Naam promovendus: drs. P. Verhagen.
Titel onderzoek: 'Religie en psychiatrie'.
Promotie gepland: december 2017.
Instelling: Tilburg University.
Promotores: prof. dr. M. van Uden, prof. dr. G. Glas.

C. Onderwijsactiviteiten

Samen met dr. Sjaak Korver is gewerkt aan de opzet van een cursus 'Geestelijke Verzorging 2.2'. Hierbij is gebruik gemaakt van het zgn. Probleem Gestuurd Onderwijs (PGO) format dat de leerstoelhouder eerder in andere cursussen heeft beproefd. Op 9 februari 2015 is door de leerstoelhouder een dagdeel ingevuld.

Samen met dr. Hessel Zondag is in 2015 de cursus Methodologie 2 voor cultuurwetenschappen voor bachelorstudenten geesteswetenschappen verzorgd. Deze cursus is zeer positief beoordeeld. Ook verzorgde de leerstoelhouder gastcolleges 'klinische religiepsychologie' in het kader van de cursus 'Psychology of Religion' van collega Zondag.

D. Participatie in de wetenschappelijke-professionele infrastructuur

- Lid manuscript- en promotiecommissie 'Spirituality and adjustment to cancer'. Anja Visser. Tilburg University, 24 juni 2015.
- Lid manuscript- en promotiecommissie 'Worldview and Psychotherapy. An Analysis of the Christian Integration Debate'. Bert Loonstra. VU Amsterdam, promotie 18 maart 2016.
- Lid promotiecommissie 'Confining Frailty. Making place for ritual in rest and nursing homes'. Martijn de Ruijter. Tilburg University 16 november 2016.
- Lid promotiecommissie en promotor bij proefschrift 'Steun zoeken bij Allah. Religiositeit, bidden en religieuze coping van Nederlandse, hoogopgeleide moslima's van Marokkaanse afkomst'. Leonie van der Valk. Tilburg University 21 december 2016.
- Editor in chief van de bij Shaker Verlag, Aachen (Duitsland) uitgegeven reeks 'International Series in Mental Health and Religion'.
- Lid Internationalen Gesellschaft für Religionspsychologie und Religionswissenschaft; International Association for the Psychology of Religion.
- Senior-onderzoeker van de Nederlandse Onderzoekschool voor Theologie en Religiewetenschap (Noster).
- Lid van het Nederlands Instituut van Psychologen.
- Supervisor Psychodiagnostiek Nederlands Instituut van Psychologen.
- Lid, supervisor en leertherapeut van de Vereniging voor Gedragstherapie en Cognitieve Therapie.
- Lid van de Landelijke Vereniging van Vrijgevestigde Psychologen & Psychotherapeuten.
- Lid en supervisor van de Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie.
- Voorzitter van het Bestuur van het KSGV, Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid.
- Voorzitter van de Redactie van de door het KSGV te Tilburg uitgegeven reeks over

‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid’.

- Lid van de Editorial Board van het ‘Archive for the Psychology of Religion’.
- Lid van de redactieraad van ‘Psyche & Geloof. Tijdschrift van de Christelijke Vereniging voor Psychiaters, Psychologen en Psychotherapeuten.
- Voorzitter curatorium bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de Geestelijke Verzorging’ aan de Rijksuniversiteit Groningen vanwege het KSGV (leerstoelhouder: mevr. prof. dr. Hetty Zock).
- Voorzitter curatorium bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de psychiatrie’ aan de Universiteit voor Humanistiek te Utrecht vanwege het KSGV (leerstoelhouder: prof. dr. Arjan Braam).
- Voorzitter benoemingsadviescommissie bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de maatschappelijke aspecten’ aan de Tilburg University vanwege het KSGV.
- Voorzitter Commissie van Toezicht bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de maatschappelijke aspecten’ aan de Tilburg University vanwege het KSGV (leerstoelhouder: prof. dr. Jos Pieper).
- Voorzitter Commissie van Toezicht bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor spiritualiteit, mystiek en psychoanalyse’ aan de KU Leuven vanwege het KSGV (leerstoelhouder: prof. dr. Herman Westerink).
- Vice-voorzitter curatorium bijzondere leerstoel ‘Psychotraumatologie’ (leerstoelhouder: prof. dr. Rolf Kleber) aan de Universiteit Utrecht.
- BIG-geregistreerd gezondheidszorgpsycholoog.
- BIG-geregistreerd psychotherapeut.
- BIG-geregistreerd klinisch psycholoog (specialist).
- Werkzaam als vrijgevestigd klinisch psycholoog-psychotherapeut in eigen praktijk te Heerlen.

E. Voordrachten, lezingen, congresdeelname, advisering e.d.

- Lezing ‘Over Passies en Psychopathologie’, RU Groningen, UMCG, 25 september 2015.
- Advisering drs. Ton Bersee. ‘Onderzoek Evidence Based behandelingen door Geestelijke Verzoorgers bij Ministerie van Justitie’, Heerlen, 9 december 2015.
- Advisering drs. J. van Eersel. ‘Constructie vragenlijst Verlies van Werk’ 22 maart 2016.
- Openingswoord en deelname studiedag KSGV. ‘Zin buiten beeld. Zinzorg in de GGZ vandaag’. Utrecht, 20 april 2016.
- Overleg en advisering rond vestiging van bijzondere KSGV leerstoelen in Vlaanderen te Antwerpen en Leuven, 2015-2016.
- Bijdrage aan en lezing congres ‘Religie, Spiritualiteit en de Psyche’ te Cordoba, Spanje 5-6 juni 2016.
- Overleg en advisering prof. dr. J. van den Bout rondom Rationeel Emotieve Therapie en CGT, 12 juni 2016.
- Congresdeelname Vereniging voor Gedragstherapie en Cognitieve Therapie ‘Springlevend.’

Veldhoven, 10-11 november 2016.

- Overleg met Zorgnet Icuuro, Vlaanderen over samenwerkingsmogelijkheden met KSGV, Brussel, België, 23 november 2016.

F. Publicaties 2015-2016

2015

- Zondag, H. J., & van Uden, M. H. F. (2015). Critical yet loyal: An exploratory study of Roman Catholics' commitment to their Church after the sexual abuse scandal. *Psicologia della Religione e-journal*, 2 (1), 1-13. DOI: <http://dx.doi.org/10.15163/2421-2520/2015Axx>. [wetenschappelijk tijdschrift, peer reviewed]
- Rien van Uden. Ten geleide. In: Ruud Abma. *Maak buigzaam wat verstard is. Buytendijk en de Katholieke Centrale Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid*. KSGV: Tilburg 2015, 7-8. [vakpublicatie]

2016

- Marinus H.F. van Uden & Hessel J. Zondag. Religion as an existential resource. On meaning giving, religious coping and rituals. *European Journal for Mental Health*, 2016, 3-17. DOI: <http://dx.doi.org/10.5708/EJMH.11.2016.1-2.1>. [wetenschappelijk tijdschrift, peer reviewed]

Te verschijnen in 2017

- Hessel Zondag & Marinus van Uden. *Losing my Religion? Religious and spiritual coping in times of individualisation*. Aachen: Shaker, 2017. [boek, reviewed, wetenschappelijk]
- Marinus van Uden, Jos Pieper, Hans Alma & Jacques Körver. "Bridges over troubled water". Coping, religious coping and the receptive coping scale. In: D. Wulff (Ed.). *The Oxford Handbook for the Psychology of Religion*. New York: Wiley, 2017, xx-xx. [boekbijdrage, wetenschappelijk]

Heerlen, december 2016